

Trykkefriheden 1770 og salmedigteren Strøyerberg i Bogense

Af Jens Lyster

Under en epidemi blandt kvæget på Nordfyn i 1770-1771 bliver lægmanden Strøyerbergs salmer og bønner nødvendige. For at begrænse smittefaren måtte samfundet lukkes ned. Byer og landsbyer blev afspærret fra omverdenen af soldater, ingen kom i kirke eller til alters, ingen blev døbt eller begravet i de uger og måneder, isolationen varede. På de smittede gårde slog myndighederne kvæget ned, både syge og raske, og styrtede dem i massegrave, snesevis ad gangen, og gav sig ikke tid til at slå dyrene ordentligt ihjel. Der er rædselsberetninger om, at jorden løftede sig over de begravede dyr, indtil de endelig alle var kvalt. De stinkende pestkuler blev efterfølgende beplantet med tjørn for at holde alle på afstand. Ligner det ikke noget, vi kender?

Dette er den usmykkede baggrund for Strøyerbergs religiøse tanker, der var i pagt med fromhedslitteraturen fra den lutherske ortodoksi, men milevidt fra den rationalisme, der var begyndt at rumstere i statskirken, der ikke havde megen trøst at byde ind på. Kirken var bragt til tavshed, og i pausen snakkede den ved siden af.

Skulle der på disse vilkår synges Herren en ny sang, måtte den frem for alt være genkendelig i både form og indhold, dvs. bringe mindelser om stærke ord og billeder i de gamle salmer og bønner og om den nådefulde Jesus, der alene kan frelse os fra os selv og fra den stadig virksomme Satan.

Indledning

250-året for trykkefriheden den 14. september 1770 blev sidste år fejret med udgivelse af et digert tobindsværk om »Tre vilde år med trykkefrihed«.¹ Med et kongeligt reskript i Christian VII's navn, men med Johann Friedrich Struensee som den sensationelle idées bagmand, blev Danmark den første stat i verden, der proklamerede uindskrænket trykkefrihed og fremstod således, omend kun en kort tid, som det mest fremskridtsvenlige foregangsland i den gryende oplysningstid. Den franske oplysningsfilosof Voltaire skrev i januar 1771 et overstrømmende hyldestdigt til den fremsynede danske konge, der fik al æren: »Du giver Mennesket sine Rettigheder igien, og Du tillader at tænke. Prædikener, Romaner, Naturkyndighed, Oder, Historie, Opera, alting

¹ Henrik Horstbøll, Ulrik Langen og Frederik Stjernfelt: *Grov Konfækt. Tre vilde år med trykkefrihed. 1770-73*, I-II, København 2020.

maae skrives af enhver, og lad saa pibe hvem der lyster.«.² Derimod samlede trykkefrihedens egentlige ophavsmand, Struensee, kun utak som verdens løn over sit syndige og snart mistede hoved.

Den statslige kontrol med det trykte ord kom til udtryk allerede i Christian III's kirkeordinans 1537, der advarede mod skarnsbøger og kun tillod alle gode sognepræster at bruge de bøger, som vise og lærde mænd, dvs. universitetets professorer, har godkendt. Senere indskærpedes censurbestemmelserne ved nye love, der f.eks. forbød brug af danske bøger, trykt uden for riget. Censuren skelnede ikke mellem stort og småt, selv bryllupsvers og viser omfattedes. Censurregimet var knyttet til universitetet, der ikke var et sted for akademisk frihed. I 1667 udstedte kongen en ny generel censurforordning, der for første gang præciserede, hvordan censuren konkret skulle foregå. Intet manuskript måtte trykkes, før det var blevet censureret af en professor, tilskikket af dekanen i det fakultet, som emnet sorterede under. Hvis »nogen på landet« ville udgive et manus, skulle det først sendes til bisoppen i stiftet til revision og med hans betænkning sendes videre til »Vores Universitet og dér videre at censureres, førend det må trykkes«. I 1681 blev professorerne pålagt at indskærpe, at bogtrykkerne måtte rette sig efter denne forordning »under deres boslods fortabelse«. Der skulle nu være trykt et *imprimatur* (»kan trykkes«) på titelbladet, eller mere udførligt, hvem der havde udført censuren, og hvorfor skriftet var blevet godkendt. Alle disse bestemmelser blev i 1683 sammenfattet i Christian V's Danske Lovs Anden Bog, »Om Religionen og Geistligheden«, i den 1. artikel i 20. kapitel »Om Bøger og Almanakker«.³ Censuren administreredes fortsat af »Kongens Universitet«, der i 1700-tallet styredes af en *patron* for universitetet. Da Christian VII i 1770 oprettede sit kabinet, kom universitetets patron til at hedde Johann Friedrich Struensee.⁴ Så derfor kan man sige, at Struensee er på hjemmebane, da han som patron for censurens højborg er den, der afskaffer censuren.

Struensees reskript fremkaldte en tsunami af skrifter i de tre år, hvor trykkefriheden varede. Det var, som om man åbnede sluserne for en længe opdæmmet sø. Den samtidige bogsamler og embedsmand ved Danske Kancelli Bolle Willum Luxdorph skabte, med fornemmelse for den exceptionelle situation, en samling af alt, hvad han kunne få fat i af

2 Således den danske oversættelse, der forelå den 8. marts 1771 i Hr: F.A. de. Voltaires *Brev til Hans Majestæt Kongen af Danmark angaaende den udi hans Stater forundte Tryk-Frihed*, jf. Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, I, s. 230 og II, s. 486.

3 Øystein Rian: *Sensuren i Danmark-Norge. Vilkaarene for offentlige ytringer 1536-1814*, Oslo 2014, s. 145-150.

4 Rian 2014, s. 151.

skrifter, der strømmede ud på markedet efter trykkefrihedens indførelse og frem til dens ophør i slutningen af 1773, i alt hen ved 1000 skrifter. Han ordnede skrifterne tematisk og fik dem indbundet i 47 bind, som han gav titlen *Trykkefrihedens Skrifter*. Samlingen er i dag indlemmet i Det Kongelige Bibliotek.⁵

Skrifter trykt uden for København er kun mangelfuldt repræsenteret i Luxdorpha samling, »men hovedparten af trykkefrihedsskrifter fra trykkerierne i danske og norske købstæder var eftertryk: 'Efter det Københavnske Exemplar'«. ⁶ Samtlige hidtil kendte trykkefrihedsskrifter er opregnet i en ajourført »Registrant over Trykkefrihedens skrifter«, der også omfatter skrifter i andre samlinger.⁷ Så vidt så godt!

For nylig har jeg imidlertid i en privat bogsamling fundet et hidtil ukendt skrift fra Struenseeårene, interessant ved sit indhold, sin navngivne forfatter og sit trykkested. Titelbladet har ikke noget »imprimatur« og vidner derved stiltiende om trykkefriheden. Titlen lyder:

Een liden Psalme Bog, med 14 Psalmer og Een Morgen og Aften Bøn, Componeret af Christian Friderich Ströyberg i Bogense Aar 1771. Odense tryckt hos P.W. B[randt.]

Altså helt igennem en fynsk komposition – og ikke et eftertryk efter et københavnsk eksemplar! Hertil kommer yderligere, at det var en fynsk præst, sognepræsten i Vemming, den lærde Viktor Emanuel Brummer, der til alt held blev bogens ejermand og formentlig reddede det uanselige og unikke eksemplar af skriftet fra at gå til, da han lod disse morgen- og aftensange indbinde og indlemme i sin fornemme, men siden splittede salmebogssamling. Denne redning var kun en af mange tjenester, som pastor Brummer har ydet dansk salmehistorie.⁸

5 Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, I, s. 14, 16 og 37-45. Trykkefrihedens Skrifter er inddelt i to rækker, og teksterne er tilgængelige på hjemmesiden <https://tekster.kb.dk/tfs>

6 Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, I, s. 44.

7 Sst., II, s. 463-537.

8 Jf. P. Severinsen: »Bidrag til dansk Salmehistorie«, *Kirkehistoriske Samlinger* 5/IV (1907-1909), s. 514; V.E. Brummer: »Biskop Dr. Hans Poulsen Resen's Salmer«, *Kirkehistoriske Samlinger* 6/I (1935), s. 534-547; samme: »En liden Vandre-Bog«, *Hymnologiske Meddelelser*, 22 (1993), s. 219-229; Jens Lyster: »Et pionerarbejde. Om pastor V.E. Brummers salmeværk«, *Hymnologiske Meddelelser* 22 (1993), s. 210-218. Den 31. august 2018 blev Brummers *Salmeværk* (håndskrift) overdraget til Syddansk Universitetsbibliotek i Odense. Det er samlet i 11 indbundne bind omfattende mere end 3000 tætskrevne sider. Desuden et håndskrevet salmebogsforslag på 1295 smukt skrevne sider med titlen *Salmebog for Kirke og Hjem. Et Forslag*, Odense 1925.

En digtende toldkontrollør

Den ukendte digter viser sig at være præstesøn fra Kerte på Vestfyn, født i 1724. Da faderen, sognepræst Jørgen Strøyberg, døde marts 1727 fra seks børn, var den yngste, Christian Friderich, kun tre år, og hans videre skæbne har hidtil været ukendt.⁹ Takket være hans nu opdukkede skrift kan vi spore ham til Bogense, hvis ministerialbog oplyser, at han var forhenværende toldkontrollør, da han døde som 69-årig den 9. februar 1793 og blev begravet den 16. februar.

Den nye trykkefrihed kan have givet toldkontrollør Strøyberg mod på at udgive sine salmer uden først at skulle have dem approberet af en teologisk professor.¹⁰ I et lille forord, dateret »Bogense Kiöbing den 30. Martii 1771«, kalder han sig beskedent, men dog selvbevidst, »en læg Mand«, som den nådige Gud har »nedlagt sligt et Pund udi«, altså evnen som digter. Strøybergs salmer er et eksempel på, at menigmand nu må komme til orde med det, han har på hjerte. Ingen påtaler, at det sker på fynsk.

Skriftets indhold med syv morgen- og syv aftensalmer minder i strukturen om Thomas Kingos hundrede år ældre *Aandelige Siunge-Koors Første Part Indeholdende 14. Gudelige Morgen- og Aften-Sange*. Endelig er trykkestedet interessant. Odensebogtrykkeren Peter Wilhelm Brandt virkede 1746-78, men netop fra 1771 kendes intet tryk fra hans skrantende trykkeri.¹¹

Hjemmenes ugentlige bønner og salmer til morgen og aften

Strøybergs skrift er trykt som en lille oktav, bestående af 2½ ark à otte blade, i alt 20 blade. Indholdet fremgår af denne oversigt over teksterne med sangenes førstelinjer og deres melodihenvisninger:

9 P.C. Knudsen: *Familien Strøyberg 1662-1920*, udg. Valdemar Strøyberg, Aalborg 1920, s. 36.

10 Ydermere skulle han som forfatter i provinsen i henhold til Danske Lov have det ekstra besvær først at ulejliges sin biskop i Odense og have hans godkendelse af sine salmer, som derefter skulle »fremskikkes til kongens universitet for der videre at paakiendis«. Censuren synes ikke at have været gratis. Professoren skulle have en mark pr. censureret ark (Rian 2014, s. 151). Har superintendentens honorar været det samme?

11 Grethe Larsen: *Danske Provinstryk 1482-1830. En bibliografi*, bind V: Fyn, red. Erik Dal, København 2000, s. 33-46.

Den første Morgen-Sang. Melodie: Jeg Aarle vil Istemme!

Jeg takker dig, o! Herre. 5 strofer a 8 linjer.

Den første Aften-Sang. Melodie: Ach Herre from, etc.

Nu aftens Mulm og Mørk det kom. 6 strofer a 4 linjer.

Den anden Morgen-Sang. Melodie: Jeg vil din Priis udsiunge, etc.

Nu vil jeg takke og priise. 7 strofer a 8 linjer.

Den anden Aften-Sang. Melodie: Nu vel an vær frisk til mode, etc.

Denne Dag er nu til ende. 6 strofer a 8 linjer.

Den tredie Morgen-Sang. Melodie: Udi din store Vreede, etc.

See Natten er til ende. 5 strofer a 6 linjer.

Den tredie Aften-Sang. Melodie: Beholt os Herre ved dit Ord, etc.

See Dagen den er runden hen. 5 strofer a 4 linjer.

Den fjerde Morgen-Sang. Melodie: O Gud skee lov til ævig tiid, etc.

O Gud skee lov for denne Nat. 9 strofer a 4 linjer.

Den fjerde Aften-Sang. Melodie: Min Gud jeg priise vil, etc.

Nu Natten er tilstæde. 6 strofer a 5 linjer.

Den femte Morgen-Sang. Melodie: Jeg veed et ævigt Himmerig, etc.

Jeg seer nu Dagen kommer frem. 6 strofer a 4 linjer.

Den femte Aften-Sang. Melodie: Alleene paa Gud sæt Haab, etc.

See nu kom Natten atter frem. 8 strofer a 4 linjer.

Den siette Morgen-Sang. Melodie: Af Høyheden oprunden er, etc.

Du deylig Morgen røde kom. 4 strofer a 9 linjer.

Den siette Aften-Sang. Melodie: Den lyse Dag forgangen er, etc.

See Dagen helder og viiger bort. 6 strofer a 5 linjer.

Den syvende Morgen-Sang. Melodie: Jeg staar nu op i HERrens Navn, etc.

Jeg staaer nu op i JESu Navn. 7 strofer a 4 linjer.

Den syvende Aften-Sang. Melodie: Jeg Raaber fast o Herre, etc.

Nu kommer Nattens Mørcke. 9 strofer a 8 linjer.

Daglig Morgen-Bøn.

I denne Morgenstund nedknæler jeg i Hiertens allerdybeste ydmyghed
for dine Fødders Skammel...

Daglig Aften-Bøn.

I denne Aftenstund, nedbøyer jeg mine Knæ for dit allerhelligste Ansigt...

Bogense bys ve og vel har tidligt og silde, morgen og aften, ligget Strøyberg på sinde. Sidst i »Daglig Morgen-Bøn« beder han Jesus, at »vi ville og især have dig befaled denne liden Bye, at du vil Beskærme dend, fra ald fare og skade, saavel som anden farlige Sygdomme, som kunne hendes og vederfares, om din store Rætfærdighed ikke bød, at alt dette skulle viige langt bort derfra«. Det er som beskærmelse af byen Bogense, at Strøybergs sange og bønner skal synges og bedes.

Skriftets fjorten salmer med syv morgensange og syv aftensange er til en uges forbrug. I 1771 var det nøjagtigt 200 år siden, at kapellanen ved Skt. Olai i Helsingør, Hans Christensen Sthen, udgav sine epokeskabende *Christelige oc vdkaarne Bøner* med morgen- og aftensignelser til hver dag i ugen.¹² Sthens bog var en oversættelse af den bøhmiske teolog Johann Habermanns (Johannes Avenarius) bønnebogsklassiker *Christliche Gebet für alle Not vnd Stende*, 1565.¹³ Habermanns morgen- og aftnebønner i Sthens oversættelse indgik siden i danske bønnebøger i alt fald frem til 1760'erne og hørte med stor sandsynlighed til Strøybergs åndelige bagage.¹⁴ Herom senere.

Idéen med foreskrevne morgen- og aftnebønner til hver af ugens syv dage smittede af også på salmebøgers disposition, og i en havneby som Bogense har man kendt Jacob Hansen Heitmanns uge-disponerede *Besværede Søe-Mænds søde Siæle-Roe*, 1738, der udkom i mange oplag i toldkontrollør Strøybergs tid.¹⁵ Endelig må vi ikke glemme Kingos førnævnte *Aandelige Siunge-Koor* med 14 morgen- og aftensange, der tryktes første gang i 1674 og i nye oplag i hele Strøybergs levetid. Kingos sange var ikke bundet til bestemte ugedage, og det var Strøybergs heller ikke. Men ellers er der intet, der tyder på, at Strøyberg især skulle have ladet sig inspirere af Kingos Sjungekor.

Strøybergs egne tekster er sikkert gået i glemmebogen. De fleste meloditekster, som han henviser til, optræder i Kingos og Pontoppidans kirkesalmebøger fra henholdsvis 1699 og 1740, og enkelte steder anes en overtaget systematik i Strøybergs brug af disse melodier. »Ach Herre

12 Denne bønnebog er udgivet i sin helhed i *Hans Christensen Sthens Skrifter II*, red. Jens Lyster under medvirken af Jens Højgård, København 2003, s. 13-156.

13 Jens Lyster: »Johann Habermanns bønnebog på dansk«, *Kirkehistoriske Samlinger 2017*, s. 162-173; Jens Lyster: »1516-2016. Johann Habermann (Johannes Avenarius) 1516-1590. Sein Leben und sein Gebetbuch«, s. 1-142, hele bønnebogen, 1565- og 1567-udgaven synoptisk og online i www.lystersforlag.dk under bibliografi/selvstændige udgivelser (kronologisk)/ 27. juni 2016, page 15.

14 Om bønnebogens efterliv se *Sthens Skrifter II*, s. 281-288.

15 Se herom Anders Malling: *Dansk Salmehistorie*, bind VIII, København 1978, s. 245-247.

from« til 1. aftensang er hos Kingo foreslået til almindelig bods- og bededag, og med henblik på den truende kvægpest kan Strøybergs salmer ses som bodssalmer. Salmen »Ach Herre from« har for øvrigt kunstfærdige indrim, som Strøyberg ikke har magtet at eftergøre. Melodierne til 2. morgen- og aftensang er i Kingos salmebog foreskrevet til mandag formiddag og eftermiddag, hvad der kunne antyde, at Strøyberg på et tidspunkt har planlagt at skrive en sang til hver sin ugedag med søndag som ugens første og mandag som ugens anden dag osv. Til en sådan plan svarer fint, at melodien til 4. aftensang »Min Gud jeg prise vil« hos Kingo foreskrives til onsdag eftermiddag, men melodien »O Gud skee lov til ævig tiid« til 4. morgensang burde ifølge Kingos salmebog anvendes til tirsdag formiddag og ikke til onsdag. Så en sådan mulig plan er altså snart blevet opgivet, og derefter henter Strøyberg sine melodier tilfældige steder. Salmen »Ach Herre from, Hvor stor og grum Er mine begangne synder«, som Strøyberg bruger som melodi til 1. aftensang, foreskrives ganske vist i Kingos salmebog til almindelig bededag, men den kendtes også som melodi til flere i Odense trykte skillingsviser om bl.a. henrettelse af mordere og har vel været folkeeje i tiden.¹⁶ Salmen »Jeg veed et ævigt Himmerig«, melodi til 5. morgensang, findes slet ikke hos Kingo, men melodien har været så udbredt, at Kingo foreskrev den til to af sine egne salmer (»O Siælehyrde Gud og Mand« og »Min Siæl, om du vil nogen Tid«), og Strøyberg gør altså ligeså. Salmen »Jeg véd et evigt Himmerig« var oprindeligt en tysk skillingsviser, der levede videre som dansk skillingsviser, og det er måske netop skillingsviserne, der er Strøybergs foretrukne inspirationskilde, og dem, som han føler sig mest på bølgelængde med.¹⁷ Peter Wilhelm Brandt i Odense, som trykte Strøybergs skrift, er især kendt for sine skillingsviser. Så måske gør vi ret i at opfatte Strøybergs tryksag som et forvokset skillingsstryk?

»Jeg staar nu op i HErrens Navn« har Strøyberg anført som melodi til sin 7. morgensang. Den findes ikke i salmebøgerne og kendes ikke i danske salmehistoriske opslagsværker. Men som skillingsviser uden trykkested optræder den som *En deylik Morgen-Psalme*, trykt i 1722, 1725 og 1729 og et par gange senere uden trykkeår.¹⁸ Endvidere indlemmes den i *Trende gudelige Sange* i en række 1700-tals-tryk og i *Tvende skionne Aandelige Psalmer*, ligesom der henvises til dens melodi

16 Larsen 2000, odensetryk nr. Od 129, 132 og 168.

17 Jens Lyster: »Skillingsviser som kilder til Sthens salmer, og Sthens egne salmer som skillingsviser«, *Hymnologiske Meddelelser* 30 (2001), s. 240-241, 247 og 249.

18 *Bibliotheca Danica. Systematisk Fortegnelse over Den Danske Litteratur fra 1482 til 1830*, bind I-V, København 1961-1963: bind I, sp. 371 og bind V, sp. 534.

i 1700-tals-oplag af *Tvende Aandelige Viiser, Den FØRSTE: En Qvinde af Samariæ Land, hvilken nægtede, at give Christo drikke*, trykt af Johan Jørgen Høpfner i København.¹⁹ Igen bekræftes vi altså i formodningen om skillingsvisernes betydning for Strøbyberg. Salmen viser sig at være digtet af den norske Samuel Olsen Bruun og trykt i hans *Dend siungende Tids-Fordrif eller Korsets Frugt*, København 1690, der udkom i utallige oplag, også i Strøbybergs levetid.²⁰ Så Strøbyberg må have kendt salmen enten som skillingsviser eller fra nordmandens lille andagtsbog »til hver Dag i Ugen, Morgen, Middag og Aften at bruge«.

Strøbybergs melodihenviisning kompliceres dog af, at en præstefrue i Lyderslev på Sydsjælland, Anna Dorothea Crondahl, i sin salmesamling fra 1742, *Siælens Lyst og Trøst*, aftrykte en Morgen-Psalme med nøjagtig samme titel: »Jeg staaer nu op i HERrens Navn«, tydeligvis inspireret af nordmanden.²¹ Hvilken af de to har Strøbyberg så ladet sig inspirere af? Svaret turde fremgå ved en sammenligning af de tre tekster, hvoraf jeg først citerer Strøbybergs to første strofer:

Jeg staaer nu op i JEsu Navn,
Og takker Gud som i sin Favn,
Mig lader skue Dagen an,
Thi du min Frelser er for sand,
2.
Da jeg nu sov Gud vaaget selv,
At jeg ey udi syndens Svælg,
Fordybe mig ey skulle meer,
Thi Gud til mig i Naade seer.

19 Grethe Larsen: *Danske Provinstryk 1482-1830*, bind IV: Sønderjylland, red. Erik Dal, København 1998, haderslevtryk nr. Ha 35, 36, 603 og 604; *Bibliotheca Danica*, bind V, 61; Larsen 1998, haderslevtryk nr. Ha 50; H. Grüner-Nielsen: *Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630*, bind IV, København 1913-1919, s. 153-154.

20 H. Ehrencron-Müller: *Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814*, bind II, København 1935, s. 121; Anders Malling: *Dansk Salmehistorie*, bind VI, København 1971, s. 136-137.

21 Sst., s. 301-302.

Af Samuel Olsen Bruuns Morgen-Psalmes strofe 1-2 fremgår afhængigheden:

Jeg staaer nu op i HERrens Navn
Af Leyested og Hvile-Havn,
Og har min Tak til Gud bered
For denne Nattes Roelighed.

2.

Jeg sov, GUD vaaged' selv for mig,
Hans Himmel-Vægter tryggelig
Holdt om mig Vagt, jeg sov i Fred,
Og mine med hver paa sin Sted.

Strøyberg har foruden til sin salmes begyndelse også til sin 2. strofe lånt modstillingen »jeg sov, Gud vaaged« fra Bruuns 2. strofe.

Lige så sikkert er det, at fru Crondahl i 1742 uden blusel bygger videre på Bruun i sin Morgen-Psalme, hvor hendes to indledende strofer lyder:

Jeg staaer nu op i HERrens Navn
Af Leye-Sted og Hvile-Stavn;
Jeg takke vil GUD inderlig,
For han saa vel har vogtet mig.

2.

Jeg var i Mørket nederlagt,
Men GUD holdt om mig Engle-Vagt,
Jeg er u-skad paa Liv og Siæl,
Hvor har du GUD gjort mod mig vel.

Fru Crondahls første strofe dokumenterer med rene ord sin gæld til Bruun, mens hendes anden strofe rummer en *bred* omskrivning af den *markante* modstilling »jeg sov, Gud vaaged«, som både Bruun og Strøyberg deler. Denne forskel godtgør entydigt, at Bruuns og ikke fru Crondahls morgensalme må være Strøybergs forlæg.

Til sin 5. aftensang har Strøyberg hentet melodi fra »Allene paa Gud sæt Haab oc Lid«, der hyppigt kaldes Det Gyldene A.B.C., fordi dens 24 strofer begynder med bogstavet A og slutter med Z. Den kendes som nedertysk skillingsvisen i 1583 og i dansk oversættelse i *Vdkaarne Psalmer* omkring 1620, hvorefter den var uundværlig i alle 1600-tallets salmebøger bortset fra Kingos. Fra Høpfners trykkeri kendes skillingsvisen *Det gyldene A.B.C. forfattet udi En meget gudfrygtig Aandelig*

Psalme, Opsat som en Regel at stille sit Levnet efter... og begynder saaledes: Allene paa GUD sæt Haab og Liid. Samme vise kendes også fra 1700-tallets slutning, hvorfor vi må regne med, at skillingsvisen *Det gyldene A.B.C.* er udkommet op gennem hele århundredet og har været almindelig kendt.²²

Det Gyldene A.B.C. var en slags datidens Emma Gad. De 24 strofer er en række alfabetisk opstillede leveregler, krydret med ordsprog og almuevisdom. Men intet af dette er smittet af på Strøyerbergs aftensang. Så deraf må vi slutte, at Strøyerberg alene henviser til »Allene paa Gud« for melodien skyld og ikke med tankeforbindelser til salmens leveregler.

Meloditeksternes afsmittning på Strøyerbergs sangtekster

Når Strøyerbergs melodiforlæg overhovedet er interessante, er det dels for om muligt gennem dem at indkredse hans kristelige tilhørsforhold, dels for at undersøge, i hvor høj grad hans salmetekster har taget farve af melodiforlægget. Undertiden er denne påvirkning betragtelig.

Som i 4. morgensang »O Gud skee lov for denne Nat«, der som melodiforlæg har Hans Christensen Sthens morgenbøn »O Gud skee lov til ævig tiid«.²³ Her sker der i to strofer stor afsmittning:

Strøyerberg strofe 5

Fra Synd og Sorrig og andet Ont,
Som mig kand ellers hænde,
Du mig i denne Morgenstund,
Din Hielp og Naade sende.

Jf. Sthen strofe 3

Fra Synd oc Sorg, fra wlycke oc fare,
Fra alt ont mig kand hænde,
Dine hellige Engle mig beuare,
Den hellig Aand til mig sende.

Strøyerberg strofe 8

Saa vil jeg tacke af Hiertens grund,
Min søde JEsu lille,
At du i Dag og allenstund,
Min beskiærmer være ville.

²² Grüner-Nielsen 1913-1919, II, s. 218-221; V, s. 104; VI, s. 145.

²³ Aftrykt i *Hans Christensen Sthens Skrifter I*, s. 23-24.

Jf. Sthen strofe 2
 Saa beder ieg dig aff Hiertens Grund,
 O Himmelske Gud oc HErre,
 At du i dag, oc allen stund,
 Vilt min Beskærmer være.

Samme fænomen gør sig gældende i Strøybergs 2. morgensang »Nu vil jeg takke og priise«, der som melodiforlæg har en anden af Sthens morgensalmer, »Jeg vil din Priis udsiunge«.²⁴ Til Strøybergs strofe 3 svarer Sthens strofe 5, til Strøybergs strofe 5 svarer Sthens strofe 3:

Strøyberg strofe 3
 Dine Engle hos mig lad være,
 I saadan farlig tiid,
 At jeg af dem maa lære,
 At kiende Satans iid,
 Som kommer mig i fald,
 Og vil vel det begiære,
 At hand maa Ondskab føre,
 I denne Jammerdal.

jf. Sthen strofe 5
 Dine Engle lad hoss mig bliffue,
 I denne farlige Tid,
 Sathans List at bortdriffue,
 Thi det er all hans Ijd,
 At komme mig i Fald,
 Sin Ondskaff vil hand øffue,
 At hand kand mig bedrøffue,
 I denne Jammerdal.

Strøyberg strofe 5
 Du og desligeste vilde,
 Mig denne Dag vogte vel,
 At Ont maa mig ey ilde,
 Beskade til Liv og Siæl,
 Bevar mig og herfra,

24 Aftrykt i *Hans Christensen Sthens Skrifter I*, s. 150-153. Se også Jens Lyster: »Hvem har oversat Jeg vil din pris udsjunge?«, *Hymnologiske Meddelelser*, 22 (1993), s. 193-209.

Synd Sorrig Skam og Skade,
Ja fængsels trang og vaade,
Eet hastigt slet Uheld,

jf. Sthen strofe 3

Du vilt oc nu tillige,
I denne dag vocte mig,
At Sathan mig ey skal suige,
Met Synd eller skade slig,
Fra Ilds vaade oc Haffs Nød,
Fra Armod, skam og skade,
Fra Fengsels tuang oc vaade
Fra en brad oc hastig Død.

Også i Strøybergs 4. aftensang »Nu Natten er til stede« er der gjort lån i melodiens tekst »Min Gud jeg priise vil«, der i Kingos salmebog er foreskrevet til korsang i kirken onsdag eftermiddag om vinteren. Til Strøybergs strofe 5 svarer melodiforlæggets strofe 4, og ligeledes ligner Strøybergs slutstrofe melodiforlæggets:

Strøyberg strofe 5

Bevar saa Hiem og Venner,
Fra alle slemme Fiender,
Bevar og Liv og Levnet,
Med det du og har hævnnet,
Fra det mig skade kand.

Melodiforlæg strofe 4

Bevar mit Hiem og Venner
Fra alle mine Fiender,
Bevar mit Lif og Lefnet,
Sampt alt hvad du mig har gifvet,
Fra alt det mig skade kand.

Strøyberg strofe 6

Skee tack lov priis og ære,
Hav du til ævig tiid,
Guds Søn vor frelser kiære,
Skee og den samme ære
Priis lov ævindeligh.

Melodiforlæg strofe 7
 Lof, Tack, Priis, Hæder og Ære
 Skee dig, O Gud vor HERre,
 Din kiære Søn dislige,
 Sampt hellig Aand jeg siger
 Ævindeligh Lof og Priis.

Også Strøybergs 2. aftensang »Denne dag er nu til ende« er inspireret af sit melodiforlæg »Nu vel an vær frisk til mode«, der ifølge Kingos salmebog anvendtes til korsang mandag eftermiddag om vinteren. Melodien brugtes også i skillingsviserne. Strøyberg har til strofe 2 gjort brug af melodiforlæggets strofe 5, idet forlæggets metafor »Satan glæder sig« anskueliggøres til, at »Satan selv vil smile«. Desuden har forlægget hjulpet Strøyberg til formuleringer i strofe 3 og 6.

Strøyberg strofe 2
 Giv det til o søde Fader,
 Hvad vi har i denne Dag,
 Brudt mod dig du vil forlade,
 Os udi vor synde Sag,
 At vi ikke slummer hen,
 Udi Syndens slemme Dynd,
 Og derpaa vil trolig hviile,
 Hvoraf Satan selv vil smile.

Melodiforlægget str. 5
 Gode Gud, gif til af Naade,
 Hvad jeg har forbrudt mod dig
 Denne Dag i mange Maade,
 Der ved Satan Glæder sig,
 Det er dog hans Lyst og Spil,
 At hand mig forderfve vil,
 Læge du min Siæles Bylde,
 Straffe ey som jeg forskyldte.

Strøyberg strofe 3
 ... Da du er den bedste Skat,
 Som jeg altiid Dag og Nat,
 Mig skal altiid paa fortrøste,
 Ja mig selv deri forlyste.

Melodiforlægget str. 9

... Du allene est dend Skat,
Som jeg baade Dag og Nat
Sovendes mig paa fortrøster,
Vaagendes mig med forlyster.

Strøyberg strofe 6

...At din Straf maa vige bort,
Bliv dog hos os immerfort,...

Melodiforlægget str. 7

...Om end Dagen viger bort,
Blif dog hos mig immerfort...

Glæden ved genkendelsen

Disse eksempler må være tilstrækkelige til at antyde, hvordan Strøyberg har digtet. Hans melodikilder er tillige hans tekstkilder. Han udsiger sig velkendte salmer med både populære tekster og iørefaldende melodier og udnævner dem til forbilleder, som er værd at digte videre på. Han føler sig mest tryk ved at låne og genbruge allerede kendte formuleringer og metaforer. Hvor større ånder har givet sig i kast med at moddigte tidligere eller samtidige rivaliserende digtere for at udkonkurrere dem, er Strøybergs mål det beskedne: at satse på genkendelsens glæde hos sangenes brugere ved at lade større eller mindre partier af kendte salmer indlemme i sine egne nye sange.

Her må den tyske komponist J.A.P. Schulz, som grundlagde den folkelige sang efter oplysningstidens idealer, bringes ind i billedet. Schulz lancerede få år senere i et forord til sine *Lieder im Volkston* det ideal, at folkelige sange helst skulle have et »Schein des Bekannten« – et præg af det tilsyneladende kendte.²⁵ Så måske peger Strøybergs sange med deres »Schein des Bekannten« fremad mod noget af det, der snart skulle kendetegne den folkelige danske sang.

Når det nu er lykkedes at påvise Strøybergs taktik med udstrakt genbrug af melodiforlæggenes tekster, er det dobbelt ærgerligt, at det ikke har været mig muligt at identificere melodiforlægget »Jeg aarle vil istemme« til hans første morgensang »Jeg takker dig, o Herre«. Det er utænkeligt, at den første salme i Strøybergs skrift, der vel har skullet fungere som appetitvækker til hele samlingen, skal synges på en mindre kendt endsige ukendt melodi. Til det benyttede versemål

25 Thomas Laub: *Musik og Kirke*, Herning 1997, s. 135-139.

kunne Strøyberg ellers som melodi have foreslået »Hvor stor er dog den Glæde«, »Jeg raaber fast, o Herre«, »Jeg vil mig Herren love« eller »O Jesu Liffsens Herre«, der alle findes i Kingos salmebog.

Hverken blandt skillingsviserne eller i de gængse salmesamlinger kendes sangen »Jeg aarle vil istemme«. Hvor har Strøyberg opstøvet denne sang? I hvilke kredse færdedes han for at kunne finde den? Den mest sandsynlige forklaring må være, at denne mig ukendte sang har været lokalt knyttet til Bogense og den egn, hvor køberne af Strøybergs sange boede. For dette synspunkt taler, at Strøybergs første morgensang er den mest fynske af hans sange, hvilket bekræftes af dialektforskeren Inge Lise Pedersen, der velvilligt har læst Strøybergs salmer opmærksomt igennem.

Den fynske digter

Således fremstår denne morgensang, der i flere henseender påkalder sig interesse:

Den første Morgen-Sang.

Melodie:

Jeg Aarle vil Istemme!

1.

Jeg takker dig, o! Herre,
At du i denne Nat,
Min Vægter ville være,
At ont ey fick mig fat,
At Satan med sin liste,
Har ey tort [= turdet] skade mig,
Som mig vil gierne friiste,
Med sit værck træskelig.

2.

Mig denne Dag bevare,
O søde JEsu Christ,
Selv vogte mig fra fare
Og for den Ondes list,
Der mig vil gierne dræbe,
Og føre mig i fald,
Lær mig nu selv at Stræbe,
At Synden bliver qvald [= kvalt].

3.

Bevar, o søde Fader,
 Vor Naadig Konge from,
 Hand aldrig dig forlader,
 Til hielp du hannem kom;
 Fra Fiender ham bevare,
 Som mener ham ey got,
 Gud lad dem see der Snare,
 At de maa faa der spot.

4.

Du Kongens Raad bevare
 Som mener ham ret vel,
 Bevar dem og fra fare,
 Til Liv og saa til Siel,
 At de vil gierne Raade,
 Det som ham tiener bæst,
 Gud frie dem og fra vaade,
 At Hiertet blir ey qvæst.

5.

Saa vil jeg tack dig give,
 O! milde JESu kiær,
 At du saa vilde blive
 Min Talsmand som du er,
 At jeg saa, naar det stunder,
 Til Aften med min tiid,
 At jeg i JESu vunder,
 Maa svøbes vel deri.

I strofe 3,7-8 er »der Snare« og »der spot« fynsk og betyder »deres snare« og »deres spot«. I slutstrofens linje 6 og 8 er »tiid« og »deri« ikke de bedste rimord på rigsdansk, men som fynske rimord går det fint.

Strøybergs modersmål er også kendeligt andre steder i hans skrift. I anden morgensangs strofe 4 skal »Tiid« igen rime på »udfriet«. Samme morgensangs strofe 6 lyder:

Raad Gud for mig og mine,
 At os ey kommer paa,
 Særdeles nogen Piine,
 Det vi maa vel undgaae,

Ald Satans Tyranie,
 Selv friie os fra o Christe,
 Det vii hans unde [onde] liste,
 Maa daglig gaa forbie.

I både linje 4 og 7 skal »Det« nok læses som et fynsk »at«. I næste strofe »Lad os og frit modstande, Hans giftig piile Skud, At hand skal os ey fange« er »modstande« og »fange« rimord på fynsk. Anden aftensang, som vi senere skal fokusere på, siger i strofe 5,3, at det arme kvæg ej må blive »staldet«, dvs. sat på stald. Ordet udtales på fynsk med å, så det udmærket kan rime på »voldet« i linje 1.

Selvom trykkefriheden nok især var tænkt som en frisættelse af hovedstadens åndsliv, kom den også snart almuen i provinsen til gode, hvad der giver sig umiskendelige udtryk i dialekten på prent.

Året 1771, hvor fynboen Strøyerberg udfoldede sine beskedne digterevner, er for øvrigt også året, hvor hans landsmand Ambrosius Stub omsider, omend posthumt, debuterede på prent med sine mere avancerede *Arier og andre Poetiske Stykker*. Også klokkeren i Bogense, Christian Ramus Ferslev, gjorde i august 1771 byens toldkontrollør kunststykket efter som poet med sine *Fritanker*, trykt i Sorø, der er en samling livsvisdom på vers.²⁶

Bekymrede forbønner for kongen

Morgensangens strofe 3 og 4 afspejler Strøyerbergs opfattelse af den enevældige monarks religiøse rolle i hans samspil med Gud. Kongen forlader ikke Gud, for det kan en konge af Guds nåde ikke, men kongen behøver Guds hjælp. I den aktuelle fredstid må derfor de fjender af kongen, der nævnes i strofe 3, findes inden for rigets grænser enten som undersætter eller ved hoffet.

Kongerigets aktuelle situation er turbulent, da hoffet sommeren 1770 vender hjem til København fra Holsten, hvor kongens livlæge Struensee har nået at placere sig som kongens favorit og dronningens elsker, og hvor kabalen er lagt til en magtovertagelse. Struensee sørger for, at kongen omgiver sig med nye folk, der er enige om modstanden mod det eksisterende statsråd af højadelige, med grev Bernstorff i spidsen, der gav godsejerne for megen magt og udvandede enevælden. I stedet skal nu oprettes et kabinetsstyre ligesom Frederik den Stores i Potsdam, hvor kongen regerer direkte gennem kabinetsordrer. Den 15. september,

²⁶ *Trykkefrihedens Skrifter*, række 1, bind 18, nr. 17; https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_018-shoot-workid1_018_017 (set 20. april 2021).

dagen efter trykkefrihedsreskriptet, blev Bernstorff udskiftet, og statsrådet blev besat med nye medlemmer. Tre måneder senere blev statsrådet endeligt nedlagt, og alle sager lagt ind under kongens kabinet, hvor Struensee spillede en mere og mere central rolle, og fra den 17. december 1770 var han de facto landets mest magtfulde person.²⁷

Den overvældende strøm af trykkefrihedsskrifter, der blev udgivet sideløbende med disse begivenheder og frem til omkring 1. maj 1771, kan for det meste ses som politisk støtte til landets nye regering og til Struensees initiativer, hvorimod den forrige regering og afskedigede ministre blev genstand for stadig kritik i pamfletterne. Men i løbet af sommeren 1771, da rygtet om Struensees forhold til dronningen blev kendt, skete der et totalt omsving i københavnernes holdning, og et nyt marked af smædeskrifter vendte sig mod Struensee og den voksende løsagtighed i hovedstaden, hvis epicenter blev lokaliseret til hoffet. Som det hedder ret direkte i en pamflet den 12. august: »Forgylde Gemaker ere ikke saa tætte, at de kan skiule Horkarlen og Horkonen.«²⁸

Da Strøyberg daterer sin salmesamlings forord til 30. marts 1771, synes Struensee og Christian VII som makkerpar stadig at ride på en bølge af velvilje. Men måske er billedet ikke så entydigt? Enkelte advarende røster kan være begyndt at lyde imod Struensees velsmurte maskine, der i et væk spyttede nye reskripter ud, der fra dag til dag forandrede lovgivning og samfund så voldsomt, at besindige folk har fået åndenød. Den 17. december 1770 udkom i alt fald en fabel, *Den tyrkiske Ræv*, om en listig ræv, der tilbyder dyrenes konge Løven føde, ikke til legemet, men til forstanden og sjælen, så han kan underkaste sig hele verden.²⁹ Ræven smigrer Løven ved at slikke hans poter. Ræven har lært statskundskab i Tyrkiet og dér lært, at Storherren kun har en eneste rådgiver, storvisiren. Løven tager ved lære og giver ræven storvisir-embedet og fuldmagt til at uddele belønninger. Ræven tilråder Løven at hyre ulve som soldater og sammensætte sit folk af æsler, geder, bøfler og andre tåbelige dyr, som vil lade sig prygle, belæse og føre til slagtebænken. Fablen slutter med, at Løven kommer til at slå ræven ihjel. Denne fabel er formentlig en allegori på den aktuelle situation ved årsskiftet med Struensee som ræven. Ulvene kan være de mange tyskere, som Struensee har givet centrale stillinger. Fablen

27 Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, I, s. 26-28.

28 Sst., I, s. 29-30; II, s. 103-104 og 120.

29 *Trykkefrihedens Skrifter*, række 1, bind 18 nr. 1; https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_018-shoot-workid1_018_001 (set 20. april 2021), jf. Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, II, s. 484.

forudser rævens voldsomme død, og dette fromme ønske gik jo til fulde i opfyldelse.³⁰

På denne baggrund aner vi et spil, der udfolder sig i strofe 3 og 4 mellem kongens fjender, »som mener ham ej godt«, og kongens råd, »som mener ham ret vel«. Kan strofe 4 med forbønnen for kongens råd handle om det statsråd, som blev endeligt nedlagt den 17. december 1770, mens strofe 3 gælder det nye kabinet, der blev ledet af Struensee og hans folk? Fjenderne i strofe 3 er jo ikke kongens åbenlyse fjender, men snarere svigagtige medarbejdere, »som mener ham ej godt« og lægger snarer for ham. Strofe 4 tyder på, at denne første morgensang er blevet til, mens statsrådet endnu var intakt. Hvis strofe 3 giver et billede af kongens kabinet, der kun på skrømt vil sikre kongens magt, men nok så meget tilgodeser medlemmernes egne magtdrømme, skal morgensangens tilblivelse nok dateres til de første turbulente trykkefrihedsmåneder. I så fald har Strøyberg tidligt været en kritisk tilskuer til Struensees ageren i hovedstaden. Han har måske slet ikke klappet taknemmeligt i hænderne den 14. september 1770 ved budskabet om trykkefriheden. En anden forbøn for kongehuset i Strøybergs afsluttende »Daglig Aften-Bøn« bekræfter vores formodning om Strøybergs sympati for det gamle styre. Bønnen lyder: »Saa beder jeg og gandske ydmygelig at du i Naade vil bevare Hands Kongelige Mayst: med høye Slegt høye Byrd og Stamme, samt det Kongelige Huus, saavel som Ridderskab og Adelskab ja og alle andre der høye Bestillinger ere betroede ...«³¹ Denne forbøn omfatter sikkert statsrådet med dets adelige dominans og grev Bernstorff i spidsen. Da Strøybergs forord blev skrevet den 30. marts 1771, hørte statsrådet fortiden til. Vi må derfor formode, at da Strøybergs salmer udkom engang i det turbulente forår 1771, havde flere af hans tekster mistet noget af deres aktualitet. Andre har måske til gengæld været brændende aktuelle.

Kvægpesten

Der var nemlig en påtrængende anledning til, at Strøyberg udgav sit skrift i foråret 1771. Den frygtede kvægpest, der i årene 1745-1747 hærgede så voldsomt i hele landet og i 1745 fik Brorson til at skrive salmen »Hører dog, I christne-lande!« mod landeplagen, var nu igen brudt ud og havde nået Fyn, hvor den truede Bogense og omegn. Det er blevet beklaget, at vi intet sted finder udtryk for menigmands syn på

30 Se hertil Horstbøll, Langen, Stjernfelt 2020, II, s. 103.

31 Forbønnen svarer ret godt til den i »Bøn paa Bededage« i *Forordnet Alter-Bog udi Dannemark og Norge*, autoriseret 1688, København 1771, s. 307-309.

kvægpesten.³² Strøyerbergs lille skrift er et interessant vidnesbyrd om, hvordan befolkningen i Bogense, repræsenteret af en religiøs toldkontrollør med hang til poesi, forholdt sig til dette udbrud af kvægpesten.

Blandt de kendte trykkefrihedsskrifter var der to, der forholdt sig til kvægpesten, men helt i oplysningstidens ånd. Den 21. maj 1771 udkom den anonyme *En Landmands Tanker angaaende 1. Dommere. 2. Tingsvidner. 3. Tiender. 4. Qvægsygen. 5. Hoveriets Afskaffelse*.³³ Landmanden maner til at udvise forsigtighed over for smitte, men selv de forsigtigste er ikke befriet fra fare og skade. Vigtigt er at satse på gode kvægarter, der har været smittet, men er kommet levende igennem. Det skal strengt forbydes at slagte eller eksportere dette immune kvæg, der skal bruges til videreavl. En ko, der er kommet over sygen, det såkaldte »sygdomskvæg«, er i pris steget fra 40 til 50 rigsdaler. Andet kvæg kan købes for mindre end det halve. Der skal udarbejdes journaler over de immune dyr by-, sogn- og herredsvis.

Det andet skrift udkom den 4. december 1772 og hedder *Bonde Speyl, hvori kan sees, hvorvidt Landmanden selv er Aarsag til den grasserende Syge blant Horn-Qvæget, saa og til den høye Korn-Priis og den deraf flydende dyre Tid i andre Ting, i Henseende til Creaturenes Behandling, tilligemed en Underretning om at afværge disse Lande-Plager for saavidt det kan skee ved en naturlig og fornuftig Omgang. Forsøgt og sammenskrevet i Hollænder-Byen paa Amager af J.C.D.W.*³⁴

Forfatteren, Johan Conrad Detlef Wolf, var overmester i flåden med kirurgisk eksamen, men forekommer ikke specielt kvægkyndig. Han opfordrer bønderne til at behandle kvæget ordentligt og kan henvise til patriarken Jacob i 1 Mos 33,13, »for han er nok den berømmeligste Fæhyrde«, idet han vidste, at »om han drev dem [dyrene] for meget en Dag, vilde hans hele Hiord døe«. For Wolf er det foder og trivsel, det kommer an på. Når et hoved ikke vil æde, hænger med hovedet og får rystelser og feber, skal det årelades. De fleste af dem, der dør efter den syvende dag, dør dog ikke af sygdom, men sulter og tørster ihjel, og de skal derfor tvangs fodres. Han citerer en forvalter på et kongeligt gods, der så kvægpesten som en velgerning af Vorherre, hvor andre holdt den for en Guds straf. For dersom ikke så mange kreaturer døde

32 Philip Hansen: »Kvægpesten paa Fyn 1745-1747«, *Dansk Veterinærhistorisk Aarbog* 3 (1936), s. 142.

33 *Trykkefrihedens Skrifter*, række 1, bind 5 nr. 3; https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_005-shoot-workid1_005_003 (set 20. april 2021).

34 *Trykkefrihedens Skrifter*, række 2, bind 14 nr. 6; https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_014-shoot-workid2_014_006 (set 20. april 2021).

af sygdom, ville i stedet folk dø af sult. Bonden har lagt sig så stærkt efter kvægavl, at han ikke har korn til overs at sælge af. Wolf skønner, at »en Bonde haver tre gange flere Creaturer end han haver Foder til, og varer Vinteren i 6 Maaneder, saa er Foderet opbrugt i de første 2 Maaneder, og i de andre 4 Maaneder fodrer han med det rene Korn, om Creaturet ikke skal sulte ihjel.« Derfor er det ikke at undres over, hvor kornet bliver af, og hvorfor kornpriserne bliver så høje.

Der lyder i disse to skrifter unægteligt helt andre toner ved udbruddet af kvægpesten omkring 1770 end ved kvægsygen i 1745-47, og forklaringerne på sygdommen er også anderledes. Ved den første kvægsyge, der som nævnt gav anledning til biskop Brorsons salme »mod den begynte Lande-Plage 1745«, anordnede Christian VI »Formedelst den udi Danmark grasserende Sygdom iblant Horn-Qvæget« en ekstraordinær faste-, bod- og bededag over alt i Danmark den 14. januar 1746 med bl.a. denne bøn: »Vend din nåde igen til os! Ynkes selv over landets nød og kvægets skrig.«³⁵ I 1770 bliver der ikke forordnet nogen bodsdag for at formilde den vrede Gud, for efter den pietistiske Christian VI's død i 1746 kom rationalisme og oplysning efterhånden til at spille en større rolle i det officielle Danmark på religionens bekostning. Hvorvidt denne gradvise afvikling af en religiøs livstydning smittede af i almuen, véd vi mindre om, men Strøyerbergs holdning til kvægpesten forstyrrer i alt fald et billede af en almindeligt fremskreden oplysningstid omkring år 1770.

Strøyerberg har en anderledes empatisk tilgang til kvægpesten end de to omtalte trykkefrihedsskrifter, der begge er blevet til i København på behørig afstand af den brutale virkelighed i provinsen. For at standse smitten skred myndighederne til skrappe afspærringer af landsbyer ved hjælp af udkommanderede soldater med skarpladte geværer, og ingen beboere kom i kirke eller til marked, og de døde blev ikke begravet i de uger, indespærringen varede. Der fandt også massenedslagtinger sted af både syge og endnu raske dyr. I en kule på marken blev ofte over 20 hoveder kastet ned, og mange lå halvdøde og brølede, indtil de kvaltes af jorden, som blev kastet på dem. Ikke så underligt, at nogle bønder søgte at stikke de bedste af køerne til side og skjule dem for myndighederne i hytter og jordhuler ude i marken.³⁶

Strøyerbergs skrift lader ane, at kvægpestens indgriben i almuens hverdag har haft en religiøs dimension. Måske følte almuen sig svigtet af statskirken, da denne nu i modsætning til tidligere lod som ingenting

35 Hansen 1936, s. 119.

36 Søren Alkærsig: »Kvægpest«, *Fra Ribe Amt* 1938, s. 40-42.

og forbigik kvægpesten uden at beramme en særlig bededag. Så meget mere taknemmelig har man været for de alvorlige ord og det religiøse perspektiv, som Strøyberg har sat på manges afmægtige tanker og følelser.

Som toldkontrollør i acciseboden på Gammel Toldbodvej, hvor Strøyberg har opkrævet afgifter for de kreaturer, som egnens bønder kom trækkende med ind til kvægmarkedet i Bogense, har han haft daglig føling med den katastrofe, som kvægpesten blev for hver enkelt familie.

Strøyberg forelægger i bønnens form kvægpesten for sin Gud i 2. aftensangs strofe 4-6:

Eet vil jeg endnu udbede,
 Søde JEsu bliv ej vreed,
 Din den haarde Lande Vreede,
 Søde Frelser, synck [= sænk] dog need
 Udi Havets Svælg og Dyb,
 At ej mere bliver syg
 Horen-Qvæge yncksom Styrter,
 Som os er til store Byrder.

Hvad det arme Qvæg har voldet,
 Herre, kiender du selv bæst,
 At det ey maa blive Staldet [= sat på stald]
 Og ey nyde det som est
 Græs, Høe, Foder til der [= deres] liv,
 Men at det dog bliver stiv, [= vantrives]
 Hvad mon dette da nu volde
 Ach! Ach! vore Synder stolde [= stolte].

Vii vil da om Raad anraabe
 Til dig Gud, som hielpe kand,
 Og om Hielp saa ydmygst haabe,
 Søde JEsu Frelsermand,
 At din Straf maa vige bort,
 Bliv dog hos os immerfort,
 Før vor Tid den blir til ende,
 O Gud os din Naade sende.

Kvægpesten får også det sidste ord i skriftets afsluttende aftenbøn, hvor det tryglende hedder:

Men o naadige fromme Fader, tænck særdeles paa os i Naade med den fordærvede Sygdom iblandt Horn Qvæget, ach!, søde JESU, du lost [dvs. lod] dig jo af Kiærlighed føde i een Øxen-Stald, da du forløste os fra alle vore Synder, Ach! løs da det bundne Qvæg, som er bunden med dine naadefulde Straffer, at det, som endnu er til overs, maa efter dit alviise Raad leve, og blive os til nytte, føde og gavn, at den fattige maa og nyde sin ophold derved. Ach!, du grundgode fromme naadefulde Frelsere, hvad har det arme Qvæg dog giort, siden det saa ynckelig Needstyrter for os paa Jorden, og saa pludselig dør bort.

Hvad kan mon dog dette volde, Ach! vore Synder, vore Synder,³⁷ hvor er nu Raad der til? Jesus har Raadet, og kan hielpe, hand selv siger: Sving dig op til mig o Syndere med Poenitences oprigtige rætte angerfulde Taare og beed oprigtig om Hielp, saa faar du, og vii allesammen, Hielp, Naade, Lykke og Velsignelse, her i Verden og hisset i Ævighed, i den Herres JESU Kristi Navn AMEN.

Samme epidemi gav skoleholder Povl Christensen i Neder Hornbæk ved Randers anledning til skillingsvisen *En gudelig Sang om den paa adskillige Stæder grasserende Qvæg-Syge, forestillet Landets Indbyggere til et troeværdigt Hielp-Middel imod Sygdommen*, skrevet til melodien »Som en Hiort med Tørst befangen«.³⁸ Samme melodi, som også Brorson havde anvendt til sin pestsalme. Vi skal lægge mærke til, at skoleholderen kalder sin vise et »hjælpemiddel imod sygdommen«.

Hvis vi sammenligner Brorsons og Strøybergs vers om landeplagerne, så er Brorson først og fremmest biskoppen, der appellerer myndigt til hele landet om at give agt på Herrens vredes torden, vende om fra synden og bede om nåde. Herrens præster opfordres af biskoppen til som ærlige hyrder at fatte nidkærlighedens basun og tordne ind i verdens nat. Det er den himmelske Fader, Brorson anråber, »Store Gud i himmerige«, og kun i sin sidste strofe bønfales også Jesus: »Staa os bi Guds kiære Søn/ Med din blodig Sved og Bøn.« Strøyberg derimod vil formilde den vrede Jesus, så han lader sin hårde landevrede synke ned i havets dyb og trygler Jesus om nåde for den del af kvæget, som hidtil er blevet sparet, ved at minde ham om hans fødsel i kostalden. Vi stolte syndere behøver blot følge Jesu råd: »Sving dig op til mig, o

37 Den angerfulde tone ligner den i »Almindelig Bededags-Bøn paa fjerde Fredag efter Paaske« i *Forordnet Alter-Bog*, København 1771, s. 259-273, især s. 262.

38 Ehrencron-Müller 1925, s. 233; *Bibliotheca Danica*, I sp. 368 og V sp. 45.

synder, med pønitisens oprigtige rette angerfulde tårer«, der vist må være en bodskristen fortolkning af Matt 11,28-29.

Ligesom Brorson vil Strøyberg også se en mening med kvægdøden, og Bibelen er stadig opslagsbogen, der giver svar på alle spørgsmål. På spørgsmål til en så voldsom og fremmedartet sygdom som kvægsyge svarer Bibelen med beretningen om de ti plager, som Herren i 2 Mos 7-11 sendte over ægypterne og den hårdhjertede Farao, og hvor den femte plage var kvægpest (2 Mos 9,3-6). Dens årsag og forløb skildres sådan i *Biblia, Det er Den Gandske Hell. Skriftes Bøger* fra 1777:

»See! da skal HERRENS Haand komme over dit Fæ paa Marken, over Heste, over Asne, over Kameler, over Øxen, over Faar med en gandske svar Pestilentse. Og HERREN skal gjøre underlige Ting imellem Israeliternes Fæ og Ægypternes Fæ, at der skal intet døe af alt det, Israels Børn have. Og HERREN ... gjorde det om Morgenens; og alt Ægypternes Fæ døde; men der døde intet af Israels Børns Fæ.«

Den bibelske beretning fik lov til at gælde som en almengyldig sandhed om årsag til kvægpest: Den er Guds straf over de forhærdede, men den rammer ikke Guds sande børn. Så når kvægpesten alligevel op gennem 1700-tallet ramte i flæng i et kristent samfund som det danske, måtte det være, fordi folket som sådan var blevet utaknemmeligt og ikke længere skønnede på Guds ubegribelige langmodighed, der siden Den Store Nordiske Krigs afslutning i 1720 havde forkælet folket med fred og gode dage. Men nu kan det være nok med Guds ubegribelige langmodighed. Nu rammer Herrens opdragende ris os, indtil vi angrer vore synder.

Gudelige skillingstryk som lynafledere og afladsbreve

Povl Christensen kaldte sin gudelige sang om kvægsygen et »hjælpemiddel imod sygdommen«, og sådan har Strøyberg vel også med sine salmer og bønner i Jesu navn villet hjælpe oprigtige angerfulde kvægavlere til at bruge de rette ord på rette sted for at aflede Guds vrede og blive bønheørt. Skal Strøybergs skrift ydermere ses som en slags fetich, et hjælpemiddel med beskyttende og magisk kraft til den lykkelige ejer af skriftet? Fra Strøybergs bogtrykker Brandt i Odense kendes et illustreret etbladstryk (desværre uden trykkeår) med denne titel: *En meget Christelig Huus-Velsignelse. Hvo som dette Blad haver i sit Huus, og lever derefter, hannem lykkes Alting vel. Thi HERRENS*

*Velsignelse gjør Riig uden Møye.*³⁹ Den blotte tilstedeværelse i huset af dette etbladstryk ville være til velsignelse. Eftersom det tryktes i oplag efter oplag, må troen på det trykte helligord have levet i bedste velgående i 1700-tallets Danmark. En tilsvarende tro kan have tilskyndet desperate bønder til at købe og eje skoleholder Poul Christensens og toldkontrollør Strøybergs værnemiddel imod kvægpesten!⁴⁰

Strøybergs skrift skal ikke bedømmes efter, om hans salmer og bønner blev stående og satte sig spor. For det gjorde de ikke. Som før antydet yder vi Strøybergs skrift størst retfærdighed ved at se det som et forvokset skillingstryk og anskue de enkelte sange på linje med tidens øvrige skillingsviser. Deres mission har været at gøre fyldest i ugens husandagter i Bogense og omegn særlig i en aktuel nødsituation. Deres virkning har været aha-oplevelsen og genkendelsens glæde hos brugeren af splinterne og dog fortrolige salmer. Endelig må vi ikke undervurdere deres betydning for troen hos en mismodig almue, der kan have klamret sig til håbet om, at ejerskabet af en tryksag med en gudelig sang imod den grasserende kvægsyge kunne være et troværdigt hjælpemiddel imod sygdommen. Det trykte ord, særlig når det er kort og godt og uden mindste forbehold, har sin egen iboende virkning. Det skaber, hvad det nævner. Ligesom købet af et afladsbrev i den katolske tid med pavelig garanti gav eftergivelse af prøvelser i skærsilden, således har hårdt prøvede kvægbønder i Bogense og omegn købt og klamret sig til gudelige salmer og bønner, trykt i selveste stiftsbyen Odense og skrevet af en af deres egne, tilmed en tolder af den slags, som Vorherre omgikkes og gjorde til sine apostle.

Konklusion. Forsøg på bestemmelse af fromhedstype

Som tidligere nævnt kan en kortlægning af Strøybergs kilder bidrage til at placere ham på det kirkelige landkort.⁴¹ Det kunne igen kaste lys

39 V.E. Clausen: *Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1650-1870*, København 1961, s. 105 nr. 106. Side 102-108 præsenterer i alt 18 optryk af denne husvelsignelse.

40 At den folkelige tro eller overtro indgik i kampen mod kvægsygen, er der flere eksempler på. Den tvungne deltagelse i de forordnede bods- og bededagsgudstjenester i 1745 og 1746 for at afværge Guds vrede var vel også udtryk for overtro, statslig overtro. Når disse bodsgudstjenester var så virkningsløse, at de siden blev opgivet, og kloge mænds og koners signaler og heksekunster viste sig magtesløse, tyede almuens til gamle virkemidler såsom at tvinge landsbyens kreaturer til at springe gennem ny og rensende ild. Et andet middel var at nedgrave en ko eller kalv levende som offer til vætterne til afværgelse af kvægsygen (Alkærsig 1938, s. 38-39).

41 Måske kan det være interessant, at toldkontrollørens storebror, sognepræst Christopher Strøyberg i Sønder Broby, i 1776 var abonnent på den succesrige odenseforlægger Christian Gormsen Bierings udgivelse af viborgstiftsprovsten Christen Lassen

over det kirkelige miljø i Bogense i 1771. Vækkelserne synes aldrig at være nået frem til byen. Det nærmeste, vækkelsen kom Bogense, var til Kolshave Præstegård i Guldbjerg Sogn fem kilometer sydøst for byen, hvor provst Laurids Luja Balslev blev grebet af herrnhutismen ved besøg af en emissær fra Christiansfeld, og denne kærlighed til Brødre-menigheden tog Balslev med sig, da han et par år senere forflyttedes til nabosognet Hårslev syd for Bogense.⁴² Også Veflinge og Vigerslev fik herrnhutiske præster med Ludvig Boesen og sønnen Jens Frederik Boesen.⁴³ Men disse vækkelser syd for Bogense kom flere år senere end Strøybergs salmer. Købstaden Bogense har formentlig været prisgivet den oplysningstid og »elitære« rationalisme, der i disse år vandt indpas i riget. Så måske har toldkontrollør Strøybergs morgen- og aftensange, deres mangler til trods, været et kærkomment tilskud til den åndelige tørkost i sognekirken?

Det kan godt undre, at Satan i Strøybergs beskedne forfatterskab nævnes ved navn hele 17 gange. En del af forklaringen må ligge i, at Satan regerer om natten og i mørket. Morgen- og aftensalmer forholder sig henholdsvis tilbageskuende og fremadskuende til natten, og dette kan begrunde den megen spalteplads til mørkets fyrste. Natten er farerfuld, fordi den listige Satan er på færde for at skade mennesket med sine slemme/giftige/gloende pile, som må være billeder på fristelser, jf. »At Satan med sin liste... som mig vil gerne friste« i den tidligere citerede 1. morgensang strofe 1, v. 5-7. Men hvori består fristelsen? Næppe i gudsfor nægtelse. Strøyberg hjælper os sjældent med nogen forklaring på syndens skikkelse. Måske kan vi hente hjælp i Habermanns og Sthens førnævnte 200 år tidligere udgivne morgen- og aftensignelser til hver dag i ugen, jf. note 12-13. I aftensignelsen til søndag, som Strøyberg utvivlsomt kender og henter inspiration fra, lyder en bøn: »Bevar mig fra onde og skendelige Drømme oc tung Søvn, fra urolig Nattevaagen og unyttig Bekymring, fra onde og tunge Tanker...«. ⁴⁴ Drømme og tung søvn ses også i Strøybergs 6. aftensang som skadelige. Måske er det drømmeverdenen, måske de unødige bekymringer, måske fortvivlelsen, der er Satans domæne?

Tychonius' *Samling af Vers og Indfald*? Tychonius var kendt for sit vid og sin foragt for pietismen. Brødrene Strøyberg kan have delt denne holdning. I alt fald synes toldkontrolløren i Bogense upåvirket af pietismen.

42 Frederik Nygaard: *Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar (1741-1840). En gudeligt Forsamlings Historie*, København 1897, s. 69-70; Knud Heiberg: »Om Herrnhutismen paa Fyen«, *Kirkehistoriske Samlinger*, 5/III (1905-1907), s. 244.

43 Nygaard 1897, s. 71-73; Heiberg 1905-1907, s. 245.

44 *Sthens Skrifter II*, s. 42 linje 31-33.

Strøybergs to afsluttende prosabønner, »Daglig Morgen-Bøn« og »Daglig Aften-Bøn« fortjener opmærksomhed, hvis vi vil indkredse hans kirkelige forudsætninger. I morgenbønnen takkes den treenige Gud, fordi han har »bevaret mig fra Satans listige anløb og falske snare, som mig agter at føre i Fald og andet Ondt baade til Liv og Siæl, om du Rætfærdige Fader ikke sælv havde vogtet mig som en Øyesteen i dit eget Øye.« Den iøjnefaldende øjesten har bibelsk oprindelse. Den kendes fra Davids salme 17,8: »Bevar mig som en Øyesteen i Øyet; beskierme mig under dine Vingers skygge«. Strøyberg kan have hentet øjesten her, men snarere fra Habermanns og Sthens aftensignelser, hvor det om søndagen hedder: »Beskerme mig min Gud som en Øyesteen, Beskerme mig med din skiold«, og om lørdagen: »Beuar mig min Gud som en Øyesteen, beskerme mig vnder dine Vingers skygge.«⁴⁵ Strøyberg har, som vi tidligere har bemærket, haft et vågent øje til gode metaforer, og fra salmen »Nu vel an vær frisk til Mode«, der er melodiforlæg til hans 2. aftensang, har han fra strofe 7 lånt bønne »Med din' Engle mig beskandtz«, som han nu genbruger i sin morgenbøns forbøn »Ja o fromme JEsu bevar og beskands med dine Hellige Engle det kongelige Huus«.

I Strøybergs aftenbøn møder vi et andet for en bøn såre sjældent og iøjnefaldende ord, nemlig den i militæret anvendte »Vognborg«: »Lad dine hellige Engle slaae en Vognborg omkring min Seng og Leye at naar jeg nedlægger mig til roe og hvile jeg da maa sove i JEsu søde Arme«. Også her ligger der en bibelsk tankeforbindelse bag, formentlig til fortællingen i 1 Sam 26,5 og 7 om kong Saul, der i sin jagt på David havde slået lejre og »laae i Vognborgen, og Striids-Folket omkring ham«. David sniger sig ind i lejren om natten »og see! Saul laae og sov i Vognborgen, og hans Spyd stod i Jorden hos hans Hoved; men Abner [hans hærfører] og Folket laae omkring ham«. David modstod dog fristelsen til at jage spyddet igennem sin dødsfjende. Det er imidlertid ikke Strøyberg, der før nogen anden har indlemmet den bibelske fortællings »Vognborg« i en bøn som metafor for tryghed under nattesøvnen. Det er igen Habermann og hans danske oversætter 200 år før Strøyberg, der leverer denne passus i aftensignelsen om søndagen, som Strøyberg gør brug af: »... oc nu i denne tilkommende Nat staa mig bi,

45 Sst., s. 42 linje 21-22 og s. 99 linje 10-11. Metaforen »en Øyesteen i Øyet« optræder også i forbøn for kongens familie i den hyppigt optrykte taksigelse for Københavns redning den 11. september 1659. Endvidere i »Bøn som er forordnet at leses efter Prædiken« og i »Almindelig Bøn for hvem den behager at bruge« i *Forordnet Alter-Bog*, København 1771, s. 303 og 313. Metaforen er nok også her lånt fra Habermann/Sthen.

oc giffue dine hellige Engle befaling offuer mig, at de i en Ring beleyre sig omkring mig, oc sla en Vognborg om mig, paa det ieg kunde vndfly den onde Fiendis falske snarer oc argelist.«⁴⁶ Som det kan ses, er Satan også rigt til stede i dette forbillede.

I det hele taget er Strøybergs kristelige forudsætninger sikkert at finde i den ældre danske fromhedslitteratur fra før pietismen og herrnhutismen. Selvom han var søn af en præst, har han næppe haft nogen ballast med fra præstegården, da han kun var tre år, da faderen Jørgen Christophersen Strøyberg døde i 1727. I faderens store bogsamling, der kendes fra boopgørelsen efter hans død, indgik ikke Habermanns og Sthens *Christelige oc vdkaarne Bøner*.⁴⁷ Men disses morgen- og aftensignelser til hver dag i ugen indgik også i de uanselige tryk, der ikke nævnes ved navn i boopgørelser. Strøyberg kan have fundet Habermanns signelser i *En Andægtig Bønne-Bog*, der ledsagede Kingos salmebog i udgaver helt frem til 1774.⁴⁸ I *Udkaarne Bønner og Aandelige Psalmer* var den frem til 1763, og også her kan han have fundet den.⁴⁹

Da ovenstående pejlinger for at rubricere Strøybergs beskedne plads i fromhedslivet er mine bedste bud ud fra mine begrænsede forudsætninger, og da Strøybergs salmer og bønner sikkert rummer mere og kan ses under flere aspekter, end en tidsskriftartikel levner plads til, har jeg, for at give eventuelt interesserede adgang til Strøybergs skrift i sin helhed, ladet et lille oplag af skriftet udgive på Lysters Forlag. Eksemplarer kan erhverves via jensblyster@gmail.com.

Post scriptum

Bogense Museum markerede den 1. juni sin åbning efter coronanedlukningen med genudgivelsen af *Christian Friderich Strøybergs 14 morgen- og aftensange, Bogense 1771, i 250-året med en efterskrift*. 82 sider.

Kulturarvskoordinator for Nordfyn, Anders Myrtue, bød velkommen og introducerede bogensedigteren Strøyberg. Jeg fortalte om genudgivelsen og hvorledes det for Strøyberg blev et kald at skrive sange for at sætte mod i sine bysbørn under en kvægpest. Derefter aktualiserede litteraturprofessor Anne-Marie Mai Strøybergs anliggende med et foredrag om coronapoesi. Professor Johan de Mylius' sammenfattende

⁴⁶ *Sthens Skrifter II*, s. 42 linje 9-12.

⁴⁷ Aftrykt i Knudsen 1920, s. 17-19.

⁴⁸ *Sthens Skrifter II*, s. 288.

⁴⁹ Jens Lyster: »Skandinaviske andagtsbøger i miniature III. Udkaarne Bønner og Aandelige Psalmer, Kbh. 1667-1763«, *Hymnologiske Meddelelser*, 34 (2005), s. 205-231.

indlæg »Folkeligt, fynsk og uforsagt – Strøyberg i strømmen af de kendte salmer« opdaterede og korrigerede bl.a. Strøybergs status i Bogense ved hjælp af Michael Bachs digitale »Danske toldembedsmænd 1660-1920: Toldere i Bogense«, toldhistorie.blogspot.com/2018/09/toldere-i-bogense.html. Ansættelsen som toldkontrollør fremgår af Generaltoldkammerets bestallingsprotokol.

Michael Bach har efterfølgende oplyst, at Strøyberg giftede sig med enken efter købmand Jørgen Wederkinch i Bogense (død 1744) og derved giftede sig til en købmandsforretning. Så han var købmand, inden han blev toldkontrollør. Enken Johanne Hansdatter Wederkinch var i 1744 42 år gammel og Strøyberg 20 år yngre. Ved Strøybergs begravelse i 1793 oplyser kirkebogen, at han blev »begravet med Klang og Sang«, der betyder, at klokker og kordrenge deltog ved en fin begravelse. Det samme oplyses ved hustruens begravelse året før.

Under det afsluttende »ordet frit« den 1. juni inddroges Karl Peder Pedersens studier i diverse artikler om den vestfynske fæstebonde Peder Madsens optegnelser 1744-98 som endnu et samtidigt vidnesbyrd om kvægepesten.

Zusammenfassung

Im 250. Jahr des Anfanges der kurzen, totalen Druckfreiheit in Dänemark ist mit einer zweibändigen Herausgabe über »die drei wilden Jahre 1770-73« ein neuer Fokus auf diese einzige Periode gesetzt.

Eine Flutwelle der neuen freien Schriften ist in den drei Jahren die Folge geworden. Ein aufmerksamer Beamter der Dänischen Kanzlei, Bolle Willum Luxdorph, hat um 1000 Schriften dieser Periode gesammelt, die in 47 Bänden in der Königlichen Bibliothek in Kopenhagen mit dem Titel *Trykkefrihedens Skrifter* (Die Schriften der Druckfreiheit) zugänglich sind und kürzlich unter dem Titel <https://tekster.kb.dk/tfs> digitalisiert.

Neulich ist in einer privaten Bibliothek eine bisher unbekannte Schrift von dieser Periode gefunden, interessant durch seinen Inhalt, seinen benannten Verfasser und sein Druckort. Der Titel ist: *Ein kleines Liederbuch mit 14 Kirchenliedern und einem Morgen- und Abendgebet. Komponiert von Christian Friderich Strøyberg in Bogense im Jahre 1771. Bei P.W. Brandt in Odense gedruckt.*

Der bisher unbekannte Dichter war Pfarrersohn von Fünen, 1724 geboren. Als er Februar 1793 in Bogense gestorben ist, war er Zollkontrolleur ausser Dienst.

Der Inhalt der Schrift mit sieben Morgen- und sieben Abendliedern ist wie Bischof Thomas Kingos *Aandelige Siunge-Koor* hundert Jahre

früher ähnlich. Im Jahre 1771 vor 200 Jahren her hatte der Kirchenliederdichter Hans Christensen Sthen in Helsingör die Tradition der Wochengebete in Dänemark durch seine Übersetzung des böhmischen Theologen Johann Habermanns *Christliche Gebet für alle Not vnd Stende*, 1565, eingeführt. Habermanns Gebete in Sthens Übersetzung spielen mit ihren Metaphern und Theologie noch in Strøybergs Schrift eine Rolle.

Die Melodien zu seinen Texten hat Strøyberg teils von den offiziellen Kirchenliederbüchern, teils und besonders von den Flugschriften und nicht von weder pietistischen noch herrnhutischen Liedern geholt. Strøybergs Liedertexte nehmen oft Farbe von den gewählten Melodietexten. Bisweilen ist diese Beeinflussung erheblich. Dadurch erreicht Strøyberg einen Schein des Bekannten in seinen Liedern, die Mitdichtungen von beliebten Liedern der Zeit sind. Die Freude der Wiedererkennung ist ein Gewinn unter den einfachen Bauern gewesen, die diese schlichten Lieder in finnischer Mundart gesungen haben.

Als Zollkontrolleur in der Kleinstadt Bogense ist er mit den armen Bauern vertraut gewesen, und besonders mit ihrer aktuellen Katastrophe, der Viehseuche, weiss er Bescheid. Eben die Viehseuche ist die Veranlassung seiner Schrift. Während gleichzeitige Kleinschriften über Viehseuche, die in Kopenhagen verfasst sind, die Viehseuche theoretisch und distanziert behandeln, kennt Strøyberg den Verlust der Bauern von innen und kann, auf dem Wege der Bauern den süßen und bösen Jesus anfliehen: »Du liess dich aus Liebe in einem Kuhstall gebären, was hat das arme Vieh getan, dass es so jämmerlich stirbt?«

Obwohl die neue Druckfreiheit ihm und seiner Herausgabe zunutze kommt, scheint Strøyberg dieser tumultuarischen neuen Zeit nicht dankbar, und seine Fürbitten für den König, der nun von problematischen Beratern umgeben ist, sind besorgt.

Ist Strøybergs Schrift ein Ablassbrief, ein Hilfsmittel mit Schutz und magischer Kraft zu dem glücklichen Besitzer der Schrift? Strøybergs Buchdrucker P.W. Brandt in Odense hat ungefähr gleichzeitig einen häufig aufgelegten illustrierten Einblattdruck mit diesem Titel gemacht: *Ein sehr christlicher Haus-Segen. Wer diesen Blatt in seinem Haus hat, dem gelingt alles wohl.* Warum sollte nicht derselbe Segen über einem Hof wohnen, dem Vieh zu gute, wo finnisches geschriebene Lieder gesungen würden, und zwar von einem derartigen Zöllner gemacht, den unser Herrgott einmal zu seinem Apostel ausgewählt hatte?